

Posudek oponenta práce

Eliášková, Klára. *Historický vývoj výuky mateřského jazyka u žáků se zrakovým postižením*, 2020. 160 s., 9 příloh, 27 tabulek. Disertační práce (Ph.D.). Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka. Vedoucí práce doc. PhDr. Martina Šmejkalová, Ph.D.

Ke zvolenému tématu

Dostává se mi k posouzení práce, která se tematicky zabývá otázkou historie jazykového vzdělávání „slepých a na oči chorých“ dětí v domácích podmínkách – *Historický vývoj výuky mateřského jazyka u žáků se zrakovým postižením*. Práce osciluje na pomezí historiografie vzdělávání nevidomých a slabozrakých a lingvistiky v kontextu kulturních, politických a historických souvislostí dějin Českých zemí, částečně Slovenska a především Československa.

Smysl historického výzkumu spočívá v porozumění historii, ale také jako zdroj pro chápání současnosti. Neznalost historie vede jednak k opakování chyb předchůdců, jak nás historická zkušenost mnohokrát poučila, ale také jakékoliv reformní snahy (třeba i dobře míněné) degraduje na úroveň pokusů a experimentů založených na nepodložené „jistotě“ správného směru nevyhnutného vývoje. Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že historicky orientované téma může prospět pochopení úsilí našich předchůdců a snížit tak míru odmítání a předpojatosti vůči všemu „starému a nemodernímu“. Pokud jde o ústřední zaměření tématu – vývoj výuky mateřského jazyka, autorka se zcela přirozeně dotýká vedle vývoje literárního vzdělávání i národnostní otázky, velmi okrajově i dějin politických ideí.

Mám-li ve všeobecnosti zhodnotit volbu tématu, jsem toho názoru, že se jedná o aktuální téma, které nebylo doposud úspěšně a v celistvosti řešeno. Vítám a chválím.

Ke struktuře a obsahu disertační práce

Po pečlivém pročetí předložené práce jsem nabyl přesvědčení, že autorka ke svému tématu přistoupila ryze pragmaticky a efektivně. Práce neulpívá na tradičním „dělení“ na teoretické zázemí následně zpracovaného výzkumu. Naopak, už od samotného začátku textu je zcela zřejmá myšlenková linka – vývoj vzdělávání nevidomých dětí v mateřském jazyce. Práce tak neobsahuje nadbytečné. Autorka čtenáře spíše sledovaným tématem „bez okolků“ provází. Toto ani u disertačních prací nebývá zvykem. Struktura práce je logická, věcná.

Výzkumné šetření je vytčeno formou hlavního cíle a výzkumnou otázkou. Ta je uvozena „Jak se něco“ formovalo a vyvíjelo. Takto otevřený přístup k řešení historického tématu vyžaduje jistou odvahu udržet v tématu a citlivě nalézt „to podstatné“ a risknout, že čtenář bude nějaké téma postrádat a práci nakonec bude hodnotit jako neúplnou. Musím konstatovat, že se v případě kol. Eliáškové takto nestalo a u většiny čtenářů ani nestane. Ano, mohli bychom podotknout, že chybí relativně podstatná zmínka národnostních rozporů a okolností – např. při přesunu bratislavského ústavu do Pešti, a v té souvislosti zřejmé národnostní neshody Beitla a jeho návrat na Moravu, nebo osud prešovského *řemeslného ústavu*, který byl v důsledku separatistických snah na Slovensku (po roce 1919) přesunut do Levoče v roce 1923, aby se vymanil z vlivu svého „mateřského ústavu“ v Budapešti. Tímto příkladem spíše ukazuji marginálie, kterých by si zasvěcený čtenář mohl povšimnout. Práce je však v mnoha ohledech věcně velmi citlivě vyvážená.

Z metodologického hlediska se jedná o typicky historicky orientovaný výzkum. Autorka se opírá o obsahovou analýzu zdrojů a její interpretaci. Hodnota historického výzkumu se dá s určitou nadsázkou vyjádřit mírou úsilí o dohledání primárních pramenů. V tomto směru se jedná o velmi zdařilou práci, protože autorka s vysokou úrovní poctivosti vychází z archivní materie. Pokud jde o

sekundární zdroje, pak jsem toho názoru, že dohledala podstatné odborné autority a další relevantní formální zdroje (předpisy...).

Těžištěm výzkumu bylo období druhé poloviny 20. století. Přesto popis předchozího období sám o sobě přináší velmi čtivý a odborně úplný náhled na dějinný vývoj (nejen) jazykového vzdělávání nevidomých. Výzkumné šetření je obohaceno o prvky orální paměti absolventů speciálních škol pro zdravotně postižené, kteří studovali ve sledovaném období.

Metodologie výzkumu je velmi dobře popsáné a nabízí celou řadu dalších badatelských otázek. Ač to nebývá zvykem, k metodologii, k obsahové stránce výzkumu a interpretaci výsledků nemám kritických poznámek. Naopak, musím pochválit efektivitu výzkumu, kterou autorka posuzované práce prokázala. Cíl výzkumného šetření byl nade vší pochybnosti dosažen.

Posuzovaná práce je čtivá a jak to u historických témat občas bývá: má „svůj příběh“, který zainteresovanému čtenáři umožní vhléd do *děje*, v našem případě dějinného vývoje vzdělávání „slepých a na oči chorých dětí“ s jasnou představou o „hlavních a vedlejších postavách“.

Závěrem k závěrům

Jak již bylo výše zmíněno, posuzovaná práce svůj cíl naplnila. Jednoznačně zodpověděla výzkumnou otázku a popsala tak vývoj fenoménu vzdělávání zrakově postižených blíže a umožnila lépe poznat a porozumět postojům a náhledům našich předchůdců.

Autorka prokázala svoji schopnost vyřešit stanovený problém, ovládnout metodologii výzkumu, dohledat a interpretovat prameny a sekundární zdroje. V zásadě bez kritických připomínek.

Podněty k rozpravě

Jaký vliv měly národnostní rozbroje v Čechách i na Slovensku na usazení mateřského jazyka češtiny, resp. slovenštiny ve výuce nevidomých?

Závěrečné zhodnocení

Disertační práce Mgr. Kláry Eliáškové splňuje požadavky kladené na tento typ kvalifikační práce. Proto ji k obhajobě doporučuji a hodnotím: výborně.

V Praze 22. srpna 2020

doc. PhDr. Tibor Vojtko, Ph.D.